

Lehetne agora-óra is

Szociális kompetenciák fejlesztése a Demokráciára nevelés tantárgyban
(társadalomismeret)

Fehér Márta

„Talán a legnagyobb pedagógiai téveszme az a vélemény, hogy az ember csak azt tanulja meg, amit megtanítanak neki. A mintegy mellékesen elsajátított tartós attitűdök, kedvtelések és ellenszenvök gyakran fontosabbak, mint a nyelvtanórák, földrajzórák vagy a megtanult történelmi tények. Mert alapvetően ezek az attitűdök számítanak később.”
(John Dewey 1938)

Történelemtanárként egy olyan, inkább társadalomismerethez, mint klasszikus történelemórához kötődő kurzusról írok az alábbiakban, amelynek tematikai egységei, illetve módszertana és szemlélete többféle tantárgyban, osztályfőnöki órákon, tanórán kívüli iskolai tevékenységekben (témahét, erdei iskola) is érvényesülhetnek és helyet kaphatnak.

Sok, történelemtanítással eltöltött tanév után igazi szakmai megújulást, felfrissülést jelent, hogy a történelemórák mellett „demokráciát” is taníthatok. (Eredeti terveink szerint agora-órának hívtuk volna ezt a harmadéves kurzust, de megszületésének pillanataiban nem terjesztettük az elnevezést elég hatékonyan, így maradt a hivatalos...)

Iskolánkról és a nyelvi előkészítő évről

Néhány évvel ezelőtt a gólyatáborban egy leendő kilencedikes diákunk ezt írta a hazajövetel előtt: „Ez olyan, mint egy iskola, csak jobb”. A szlogenné vált mondat beteljesítése mindennapos feladatunk.

A Közgazdasági Politechnikum Gimnázium és Szakközépiskola 1991 óta működik alapítványi formában. Négyosztályos gimnáziumként indult, felmenő rendszerben feltöltött évfolyamokkal. Az első tanévtől kezdve érettségi utáni szakképzési évfolyamokat is működtetünk. 1999 óta a négy évfolyamos képzést megtartva, párhuzamosan hat évfolyamos képzést is folytatunk. A 2006/2007-es tanévtől minden diákunk a 9. évfolyamba lépve elvégzi a nyelvi előkészítő év programját.

Ez a tanév más, mint a többi. Nemcsak azért, mert a gyerekek heti 12 órás intenzív angol nyelvi képzésen vesznek részt, hanem azért is, mert a megszokott közismereti tárgyak közül csak néhányat tanítunk. A felszabaduló időben a környezettudatosság, az egészséges, felelős életvitel és tudatos fogyasztói magatartás, az állampolgári nevelés, a szociális kompetenciák és a tanulásmódszertan fejlesztésével foglalkozunk. Ennek megvalósítására kidolgoztunk egy egész tanéven keresztül ívelő, harmadéves modulokból (Demokráciára nevelés, Környezeti nevelés, Életvitel) álló kurzust, amely szemléletében és tematikájában egymásra épül.

A demokráciára nevelés tantárgy

Ezt a tantárgyat az év harmadrésében modulként tanítjuk, heti három órában, teljes osztálynak, 25–28 gyereknek. A program ugyan azonos, de van eltérés a megvalósításában attól függően, hogy a nyelvi előkészítő évbe nálunk hetedikben kezdett osztály kerül-e vagy az öt évfolyamos képzésbe éppen belépő, „új” kilencedikesekkel indul-e a tanév, illetve ez a kurzus. Bizonyos tekintetben könnyebb a „régii” gyerekekkel, hiszen már két éve ismerem őket, követem az osztályközösség alakulását, az egyes gyerekek jellemzőit, fejlődését. Nehézséget az okozhat, hogy ekkorra már kialakultak a szerepek az osztályon belül (klikkek, perifériára kerültek), amiből nem könnyen lépnek ki a gyerekek, és ez gátolhatja az egymás előtti megszólalást. Kedvezőtlenül hathat a tanár-diák kapcsolat dinamikája is, ha éppen rosszabb periódusában van (a 14-15 éves, az iskolában már otthonosan mozgó kamaszokkal nem mindig felhőtlen a partneri viszony), mert harmonikus légkör hiányában kevés az esély a jó beszélgetésekre.

Nagy élmény az iskolába éppen belépő kilencedikesekkel oldottabb körülmények között elkezdni dolgozni, jó látni nyitottságukat, Politechnikum iránti érdeklődésüket. Nagy felelősség viszont teljesen ismeretlen gyerekekkel személyüket is érintő, igazán mély, bizalmas beszélgetéseket kezdeményezni. Ilyen esetben „gyorsított ütemben”, az osztályfőnök és a többi szaktanár segítségére is támaszkodva próbálok megismerni a gyerekeket, erősségeiket, kommunikációs képességeiket, tanuláshoz való viszonyukat, kreativitásukat, motivációikat. A jól alakuló közös munka nagyon támogatja az osztályközösség kialakulását, az elfogadó és befogadó légkör megerősödését.

A tantárgytematika (lásd a Függelékben) a gyakorlatban „kerettantervként” működik, az egyes témákra fordított időt, a feldolgozás mélységét az adott osztály kérdései, érdeklődése, igénye, a tanár pedagógiai megfontolásai befolyásolják. „Nyitott” tananyagra van szükség abban az értelemben is, hogy a korszerűség, aktualitás megőrizhető legyen, hiszen csak ebben az esetben számíthatunk a diákok személyes bevonódására. Az órákon törekszünk az elméleti tudnivalók és a gyakorlatias megközelítésére, a tevékenységközpontú feldolgozás megfelelő arányaira.

Szociális kompetenciák

„A társas fejlődés olyan kétoldalú folyamat, amellyel a gyerekek egyszerre integrálódnak közösségükbe és differenciálódnak, mint különálló egyének... Egyik oldala a szocializáció – az a folyamat, amelyben a gyerekek elsajátítják társadalmunk normáit, értékeit és ismereteit... másik oldala a személyiségalakulás – az a folyamat, amelyben eljutnak azokhoz a sajátos és következetes érzés- és viselkedésmódokhoz, amelyekkel a változatos körülményekre reagálnak. (M. Cole – Sh. R. Cole: Fejlődéslélektan Osiris, Bp., 1997)

A szociális kompetenciákhoz sorolunk tehát minden olyan társas képességet, készséget, amely nélkül nem lehet sikeres az egyén szocializációja. A szociális kompetenciák fejlesztésének kiindulópontja a demokráciára nevelés tantárgyban az ún. *kompetenciaháló* (lásd a Függelékben). A modul és az egyes foglalkozások tervezésénél nagy figyelmet fordítunk arra, hogy az órák tartalma és módszerei valóban célzottan fejlesszék a szociális kompetenciákat. Ebbe a célkitűzésbe a gyerekeket is beavatjuk. A tantárgy tanulásának kezdetén és végén

például egyéni kérdőív segítségével gondolják végig a diákok, hogy hogyan látják magukat és osztályukat a különböző kompetenciaterületeken. Egy-egy téma feldolgozásakor gyakran előfordul, hogy (a kompetencia szó kimondása nélkül) tudatosítjuk, hogy éppen melyik kompetenciát, készséget használjuk, fejlesztjük.

Érzékeny, személyes témák feldolgozása

Az órákon gyakran kerül sor beszélgetésekre, ezek célja, hogy a gyerekek személyes érintettsége, saját érzéseik, tapasztalataik felszínre kerüljenek. Mivel az egész folyamat a személyességre épül, a tanári reagálásokban és a tanulók egymás közti kommunikációjában mindvégig ügyelek arra, hogy tiszteletben tartsuk egymás igényeit, érzéseit, segítsek mindenkinek saját véleménye megfogalmazásában és tartózkodjunk az értékítéletektől. Ez alól kivétel az olyan feladat, amikor értékek mellett kell érvelni, ebben az esetben a saját vélemény minél pontosabb megfogalmazására, megfogalmaztatására és a más vélemény tiszteletben tartására, tartatására törekszem.

Ha a beszélgetés során a gyerekek megszólalása, véleménye értékítéletté válna, közbelépek, segítek a hozzászólónak abban, hogy mondanivalóját átfogalmazza. Nagy figyelmet, körültekintést igényel, ha magánéleti vonatkozások hangzanak el. Ez szinte elkerülhetetlen, de kellő érzékenységgel és körültekintéssel kezelve nagyon hasznos is, hiszen egyéb hozadékaik mellett olyan szociális kompetenciákat fejleszt, mint az identitás, érzelmek azonosítása és kezelése, információkezelés.

A beszélgetéseknél minden gyereknek lehetőséget adok a megszólalásra (következetesen ragaszkodva a jelentkezési sorrend betartásához, egymás meghallgatásához), de tiszteletben tartom a hallgatás jogát, az önkéntességet is. (Más munkaformáknál természetesen minden gyerektől elvárom, hogy dolgozzon.) Ha aktivitást, együttműködési készséget, segítőkészséget, pontos megfogalmazást tapasztalok, minden alkalommal pozitív visszajelzéseket adok. Ha nehezen alakul az óra, arra biztatom a gyerekeket, hogy mondjanak véleményt, fogalmazzák meg, hogy mire lenne szükségük ahhoz, hogy a közös tevékenység eredményesebb legyen. Töreksem arra, hogy az órákat tudatosan irányítsam, a folyamatokat, eseményeket kontroll alatt tartsam.

Tanulásszervezési eljárások, módszerek

A szociális kompetenciák fejlesztésénél a témák feldolgozásakor alkalmazott módszerek legalább olyan fontosak, mint a tananyag tartalma és ismeretanyaga. A frontális magyarázat kevés mintát és gyakorlási lehetőséget ad a szociális kompetenciák fejlesztésében. Olyan módszereket célszerű alkalmazni, amelyek a diákokat bevonják a feldolgozási folyamatba (saját élményű tanulás, tapasztalatszerzés, tevékenységek, kreativitás). A *beszélgetés*, *beszélgetőkör* az órák talán legjellemzőbb tevékenysége.

Gyakran alkalmazzuk a Kagan-féle *kooperatív tanulás* különféle módszereit, amelyek mindegyike érvényesíti a négy alapelvet: építő egymásrautaltság, egyenlő felelősség, egyenlő részvétel, párhuzamos interakció. Az együttműködésre készítet a *pármunka*, ami szintén rendszeres munkaforma. Az *egyéni munka* a döntésképeséget, felelősségvállalást erősíti. Az információ- és problémakezelés, kritikai gondolkodás fejlesztését szolgálják a *viták*,

amelyeket gyakran *disputa* módszerrel rendezünk. A tanulásszervezési eljárások és módszerek tükrözik a tantárgy gyakorlatias jellegét, a szokásosnál is jobban építenek a diákok mindennapi tapasztalatára, élményeire valamint reflektálnak a szűkebb családi, iskolai és a tágabb társadalmi környezetre.

Taneszközök

A diákok nem tankönyvből, hanem portfólióból tanulnak. A tantárgy tanulásának első óráján dossziét kapnak lefűzhető műanyag irattartókkal. Kezdetben tanári segítséggel, majd egyre önállóbban ebben rendezik, őrzik a fénymásolt tananyagokat és segédanyagokat, az órai jegyzeteket, vázlatokat, feladatlapokat, a házi feladatokat, dolgozatokat. A gyerekek a portfólió segítségével gyakorolhatják az információkezelést (pl. az anyagok tematikus és kronologikus csoportosítása), a mennyiségi, minőségi és esztétikai elvárások teljesítését. A portfólió minősége az értékelés egyik fontos összetevője.

Értékelés

Akkor fejlődik a diákok saját tanulásukkal kapcsolatos felelősségvállalása (ez is szociális kompetencia!), ha felméri saját fejlődésüket, eredményeiket, problémáikat. Mivel az órák jellemzően tanulói tevékenységekkel telnek, így sok az olyan írásbeli és szóbeli produktum, amit nem lehet pontozással, százalékokkal, osztályzattal értékelni. Ugyanakkor a kötelező ismeretanyagot el kell sajátítani, ez jeggyel értékelhető. (A Politechnikumban az értékelés kiszámítható és átlátható. Minden diák előre megismerheti a követelményeket és a dolgozatok, beszámolók időpontját.)

Mint a tantárgyak többségénél, így a demokráciára nevelés esetében is a diákok teljesítményét osztályzattal és szövegesen értékeljük (kivétel a testkultúra és alkotás, ezekből a tárgyakból csak szöveges értékelést kapnak a gyerekek). A készségek, képességek fejlődésének nyomon követése nagy hangsúlyt kap a szöveges értékelésben.

A szöveges értékelés néhány jellemző szempontja:

- Órai munka (részvétel, érdeklődés, tájékozottság)
- Az otthoni munka rendszeressége, minősége
- Alapfogalmak és tényanyag ismerete
- Személyes és társas készségek (önállóság, figyelem és türelem mások iránt, együttműködési készség, véleményalkotás)

A szociális kompetenciák értékelése csak átgondolt, komplex értékelési rendszerben képzelhető el. Ennek részévé tesszük a diákok önismeretének fejlesztését, önértékelését, a kritika, a visszajelzés kommunikációjának gyakorlását, a társértékelés formáinak megismerését, a csoportértékelés értelmezését és elfogadását. E területek mindegyike sok odaadást, figyelmet és gyakorlást, gyakoroltatást kíván tanártól, diáktól egyaránt.

Az ismertetett foglalkozásokról

Két foglalkozás (*Hogy bírjuk egymást?* és *Élettörténetek*) leírását mellékeltem ehhez a cikkhez. Azért ezeket az órákat választottam, mert a gyakorlatban mutatják be a különböző

módszerek alkalmazását és a gyerekek bevonásának lehetőségeit, technikáját. A választás másik szempontja annak az illusztrálása, hogy a tematikában szereplő esélyegyenlőségi vagy iskolai kérdéskör hogyan (is) dolgozható fel egy-egy foglalkozáson.

FÜGGELÉK

1. A demokráciára nevelés tantárgy tematikája

I. témakör: A JOG

- Emberi és polgári jogok
- A magyar állampolgár alapvető jogai
- A megsérült jog
- Jogi egyenlőtlenségek
- Az állampolgári jogok korlátai

II. témakör: ESÉLYEGYENLŐSÉG, EGYENLŐTLENSÉGEK A TÁRSADALOMBAN

- Hátrányos helyzetű csoportok a társadalomban
- Szociálpolitika

III. témakör: JOG ÉS KÖTELESSÉG – A GYERMEK JOGAI

- Gyerek és szülő
- A szülő jogai és kötelességei
- Diák és tanár
- A tanár jogai és kötelességei
- A gyermek jogai és kötelességei
- A szülői felügyelet
- A család működése

IV. témakör: AZ ISKOLA

- Álmunk iskolája
- Iskolai szabályok
- Fegyelmi problémák
- Érdekvédelem, érdekérvényesítés az iskolákban
- A Politechnikum demokratikus intézményei és működésük (Iskolatanács, Iskolabíróság)
- Érdekvédelem, érdekérvényesítés a Politechnikumban

Forrás: Közgazdasági Politechnikum Követelményei 2010

Az órákon a témák feldolgozásához leggyakrabban használt szakirodalom

Bagdy Emőke – Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1988

Bácskai Júlia: Magánélettan. PannonKlett Kiadó Bp., 199.

Bácskai Júlia: Magánélettan haladóknak. Raabe Klett Kiadó Bp., 1998

Falus Katalin – Jakab György: Erkölcs és jog. AKG Kiadó, Bp., 2000

Lányi András – Jakab György: Erkölcsi esettanulmányok. FÜPI, Bp., 2006

Rudas János: Delphi örökösei. Gondolat, Bp., 1997

2. Kompetenciaháló

Önismerettel összefüggő kompetenciák

- Érzelmek tudatossága: érzelmeink pontos azonosítása
- Önállóság, autonómia
- Identitás, hitelesség

Önszabályozás

- Érzelmek kezelése: sikerkezelés, kudarcátírás, kitartás
- Felelősségvállalás
- Törődés, tekintet másokra
- Tolerancia: nyitottság, véleményelfogadás, bizalom

Énhatékonyságérzés

- Pozitív önértékelés: optimista érzések önmagunkkal kapcsolatban
- Konstruktív self-értékelés: egészséges önbizalom, belső kontroll (hit abban, hogy tehetek arról, ami velem történik)

A szociális kompetenciákhoz szükséges kognitív készségek

- Információkezelés: információgyűjtés, információk rendszerezése, információfeldolgozás
- Problémakezelés: problémaazonosítás, reális célkitűzés, problémamegoldás
- Kritikai gondolkodás
- Szabályalkotás, szabálykövetés
- Kreativitás: nyitottság, rugalmasság

Társas kompetenciák

- Empátia
- Kommunikációs készségek: véleményalkotás, vitakészség
- Együttműködés
- Konfliktuskezelés
- Segítségkérés
- Visszaütasítás
- Társadalmi részvétel: csoporthoz tartozás, szociális érzékenység, szolidaritás, feladatvállalás, önkéntesség, civil kezdeményezőkézség

Óravázlat - 1. foglalkozás

Óravázlat szerzője: Fehér Márta

Téma (óra, foglalkozás címe)	Hogy bírjuk egymást?
Iskolatípus	☒ Általános iskola ☒ Szakiskola ☒ Középiskola
Évfolyam (vagy korosztály)	7-12. évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Közösségépítés, az empatikus és toleráns légkör fejlesztése az osztályban.
Csoport nagysága	☒ Osztály
Időtartam (perc)	45 perc
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	Az osztályközösség erősítése. Rálátás az osztályon belüli kapcsolatokra. Az elfogadás és befogadás mértékének és minőségének fejlesztése Szociális kompetenciák fejlesztése: <ul style="list-style-type: none">• érzelmek tudatossága és azonosítása• felelősségvállalás• törődés, tekintet másokra• tolerancia• empátia• szolidaritás
Foglalkozás típusa	☒ Tanórai ☒ Tanórán kívüli ☒ Tantermi
Munkaformák	☒ Frontális ☒ Páros munka ☒ Egyéni munka (pl. kutatás)
Eszközök	Diákonként papír, írószer, páronként nagyobb színes papírok, vastag filctollak, gyurmaragasztó
Előkészületek	Nem szükségesek.

Tevékenység

Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
10	<p>Minden gyerek írja le egy cédulára: „Más vagyok, mert...”</p> <p>A gyerekek leírják azokat a tulajdonságaikat, jellemzőiket, amiben másnak érzik magukat a többséghez képest.</p> <p>A tanár felolvas néhányat a névtelen cédulák közül. Majd megkérdezi a diákoktól, hogy milyen szempontok szerint lehetne ezeket a különféle másságokat csoportosítani.</p>	<p>Egyéni munka</p> <p>Frontális megbeszélés</p>	Papír, írószer
5	<p>A tanár kettéosztja az osztályt. Az osztály mindkét felében párok alakulnak.</p> <p>A tanár ismerteti a feladatot. Az osztály egyik felének a feladata: távirat (2-3 mondatos közlemény) fogalmazása: milyenek a kapcsolatok az osztályban címmel. Az osztály másik felének a feladata: apróhirdetés fogalmazása: „Olyan osztályt keresek...” (az apróhirdetés az osztályon belüli kapcsolatokra összpontosítson)</p>	<p>Az osztály két csoportra bomlása, páralakítás</p> <p>Frontális megbeszélés</p>	
10	A párok megfogalmazzák és leírják távirataikat és apróhirdetéseiket.	Pármunka	Páronként nagyobb színes papírok, vastag filctollak
5	Ismerkedés a táviratok és apróhirdetések szövegével.	Az elkészült táviratokat és apróhirdetéseket (elkülönítve egymástól) a párok felragasztják a falra. A gyerekek körbesétálva elolvassák a szövegeket.	Gyurmaragasztó

Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
10	A gyerekek reflektálnak az olvasottakra, elmondják tapasztalataikat az osztályban levő kapcsolatokról, az elfogadás és befogadás mértékéről, minőségéről.	Beszélgetőkör	
5	Zárókör – mondatbefejezés: „Az osztályban levő kapcsolatokban azt változtatnám meg...”	Beszélgetőkör	
Értékelés módja	Nem jellemző. A tanár visszajelzést adhat a diákoknak részvételük minőségéről, egymás iránti viselkedésükről.		
Megjegyzések, javaslatok	A foglalkozást lehetőség szerint olyan teremben kell tartani, ahol mozgatható bútorok (székek, asztalok) vannak. A foglalkozás megkezdésekor minél gyorsabban át kell rendezni a termet úgy, hogy a gyerekek körben is tudjanak ülni, de a pármunkánál is kényelmesen elférjenek, és munka közben ne zavarják egymást.		
Felhasznált irodalom	Bácskai Júlia: Magánélettan haladóknak. Raabe-Klett Kiadó Bp., 1998		

Óravázlat - 2. foglalkozás

Óravázlat

Téma (óra, foglalkozás címe)	Élettörténetek
Iskolatípus	☒ Általános iskola ☒ Szakiskola ☒ Középiskola
Évfolyam (vagy korosztály)	7-12 évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Esélyegyenlőség Beteg, sérült, fogyatékos emberek életlehetőségei
Csoport nagysága	☒ Osztály
Időtartam (perc)	2x45 perc
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	A beteg, sérült és fogyatékos emberek iránti elfogadó és segítőkész magatartás, attitűdök fejlesztése Szociális kompetenciák fejlesztése: <ul style="list-style-type: none">• érzelmek tudatossága és azonosítása• felelősségvállalás• törődés, tekintet másokra• tolerancia• empátia• szolidaritás
Foglalkozás típusa	☒ Tanórai ☒ Tanórán kívüli ☒ Tantermi
Munkaformák	☒ Frontális ☒ Csoportmunka ☒ Egyéni munka (pl. kutatás)
Eszközök	Diákonként papír, írószer és az osztály létszámának és a kooperatív csoportok számának megfelelő mennyiségű vastag filctoll, csomagolópapír.
Előkészületek	Ismertető szövegek és képek gyűjtése az internetről

Tevékenység

Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
5	Véletlenszerű csoportalakítás (4 fős csoportok)	Kooperatív tanulás – csoportalakítás	
10	Minden gyerek gondolja végig és írja le magának egy cédulára, hogy milyen tartós sérüléseket, fogyatékoságokat ismer. A tanár vezetésével beszéljék meg a diákok az összegyűjtött információkat és azt is, hogy van-e olyan gyerek, aki személyesen ismer fogyatékkal élő embert, honnan ismeri, került-e vele személyes kapcsolatba stb.	Egyéni munka Frontális megbeszélés	Papírlapok, írószer
25	A sérülések különböző típusai (értelmi fogyatékos, beszéd fogyatékos, vak, siket, mozgáskorlátozott – 4 típus kiválasztása)	Kooperatív tanulás – szakértői mozaik	Ismertető szövegek a fogyatékoságokról Papír, írószer
5	Az óra lezárása – a csoporton belül pontokkal (1-től 7-ig) értékeli egymást a gyerekek. Az értékelés szempontjai: a „tanítás” világossága, érthetősége, követhetősége.	Kooperatív tanulás – társértékelés	
Értékelés módja	Lásd az óra utolsó mozzanata.		
Megjegyzések, javaslatok	<p>A foglalkozást lehetőség szerint olyan teremben kell tartani, ahol mozgatható bútorok (székek, asztalok) vannak. A foglalkozás megkezdésekor minél gyorsabban át kell rendezni a termet úgy, hogy a 4-5 fős csoportok kényelmesen elférjenek, és munka közben ne zavarják egymást.</p> <p>A tanár előzetes feladata a kooperatív csoportmunkához 4, kb. egyforma hosszúságú (1 oldalnál semmiképpen nem hosszabb) és nehézségű szöveg, leírás kikeresése. Fénymásolás megfelelő példányszámban. Az azonos tartalmú szövegek ellátása azonos betűjellel (szakértői mozaik).</p> <p>Célszerű a gyerekek életkori sajátosságainak, érdeklődésének, az adott iskola integrációs terveinek megfelelő sérüléstípusokat, leírásokat gyűjteni.</p> <p>Gyűjtő portálok: http://www.fogyatekosugy.hu/main.php?folderID=1447 http://www.fogyatekos.hu/main/news-585.html</p>		
Felhasznált irodalom	Dr. Spencer Kagan: Kooperatív tanulás. Önkonet Kft., Bp., 2001		